

Ambroise Thomas

HAMLET

Premijera

19. studenoga 2011. u 19,30sati

Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu
Intendantica dr. sc. Ana Lederer
Ravnatelj Opere Branko Mihanović

TV5MONDE

Aktual

Dirigent HERVÉ NIQUET
Redatelj i scenograf MICHEL DIJKEMA
Kostimografkinja CLAUDIA DAMM
Koreograf LEO MUJIĆ
Oblikovatelji svjetla BAS BERENSEN
Suradnik koreografa IGOR BARBERIĆ
Asistent dirigenta SIMON DEŠPALJ
Asistentica redatelja JASNA ŽARIĆ
Asistent scenografa ANTE SERDAR
Lektorica i prijevod libreta SANJA IVIĆ
Zborovođa IVAN JOSIP SKENDER

OSOBE

Klaudije	LUCIANO BATINIĆ / OZREN BILUŠIĆ
Gertruda	DIANA HILJE / KRISTINA KOLAR / DUBRAVKA ŠEPAROVIĆ MUŠOVIĆ
Hamlet	GEORGE VON BERGEN / DAVOR RADIĆ / ALEN RUŠKO (studijska uloga)
Polonije	SAŠA IVACI / ROBERT PALIĆ
Ofelija	GORANA BIONDIĆ / IVANA LAZAR
Laert	DOMAGOJ DOROTIĆ / NIKŠA RADOVANOVIĆ
Horacije	OZREN BILUŠIĆ / HENRIK ŠIMUNKOVIĆ
Marcel	MARKO CVETKO / TVRTRKO STIPIĆ
1. Grobar	SINIŠA ŠTORK
2. Grobar	STJEPAN FRANETOVIĆ
Duh mrtvog kralja	IVICA TRUBIĆ
Glumci	DUŠAN GOJIĆ KRISTIJAN POTOČKI ALEN ŠALINOVIĆ
Balet	MILKA HRIBAR BARTOLOVIĆ, SILVIU TANASE IVA VITIĆ GAMEIRO, GUILHERME GAMEIRO ALVES NATALIA HORSNELL, EDGAR CASTILLO (SIMONA UNTERAJTER, GEORGE BALDOVIN)

Koncertni majstori MOJCA RAMUŠČAK, VLATKA PELJHAN
Korepetitori DARJANA BLAĆE ŠOJAT, HELENA BOROVIĆ, NINA COSSETTO,
SILVANA ČULJAK, SIMON DEŠPALJ
Inspicijentice ALEKSANDRA ČORLUKA, DINKA LOZIĆ, ZRINKA PETRUŠANEC

AMBROISE THOMAS

(1811. – 1896.)

Francuski skladatelj Charles Louis Ambroise Thomas rodio se 5. kolovoza 1811. u mjestu Metz, a umro u Parizu 12. veljače 1896. godine. Gotovo cijeli život proveo je u francuskoj metropoli postigavši za života veliku popularnost i počasti. Na pariškom Konzervatoriju studirao je glasovir kod Friedricha Wilhelma Michaela Kalkbrennera i Pierrea Josepha Guillaumea Zimmermanna, a kompoziciju kod Jeana Françoisea Le Sueura. Godine 1832. dobio je prestižnu nagradu *Prix de*

Rome koju je komisija Francuskoga instituta popratila riječima: *Melodija nova, ali bez bizarnosti, izražajna bez pretjerivanja, harmonija uvijek ispravna, instrumentacija čista i elegantna.*

Nakon velikog uspjeha komične opere *Le Caïd* 1849. godine, započinje Thomasov društveni uspon koji najprije rezultira članstvom u pariškoj Akademiji umjetnosti u kojoj je naslijedio Gasparea Spontinija. Od 1856. godine profesor je kompozicije na pariškom Konzervatoriju (jedan od njegovih učenika bio je i Jules Massenet), a od 1871. i direktor Konzervatorija. Skladao je nekoliko komornih djela kao i ona za glasovir i orgulje, kantate, crkvene skladbe, balete i dvadesetak opera. Najveći uspjeh postigla je opera *Mignon* (1866.), nastala prema romanu *Naukovanje Wilhelma Meistera* Johanna Wolfganga Goethea, koja se do danas zadržala najčešće u opernim repertoarima diljem svijeta. Još za skladateljeva života izvođena je više od tisuću puta, a u povodu tisućite izvedbe Thomas je kao prvi skladatelj postao dobitnik Velikoga križa Legije časti. Od ostalih opernih djela izdvajaju se *San ljetne noći* (1850.) ali ne prema Shakespeareu već o njemu, *Hamlet* (1868.), danas sve češće prisutan na opernim scenama i *Françoise de Rimini* (1882.), njegova posljednja opera.

Vrijeme u kojem je Thomas djelovao nasljeđovalo je razdoblje velikih talijanskih melodičara Bellinija, Donizettija i Rossinija (*Hamlet* nastaje u istoj godini u kojoj Rossini umire), a istodobno se u francuskoj glazbi pojavljuju dva vrlo snažna autora, Jules Massenet i Georges Bizet te, dakako, i Charles Gounod s kojim Thomasa najčešće uspoređuju. To je i vrijeme velikoga individualca i osobenjaka Hectora Berlioza koji doduše svojim operama ne postiže nikakav uspjeh, ali bitno naglašava razdoblje koje u obliku obnove francuske glazbe stiže 1870. godine, a nose je Cesar Franck i Camille Saint-Saëns.

Promjene, nužne za obnovu francuske glazbe, odvijale su se dakle vrlo brzo, gotovo su sustizale jedna drugu, kao da nitko od spomenutih skladatelja nije imao uzora ni nasljednika jer su se osebnosti u stilu i izrazu bitno razlikovale od autora do autora. Jedino su Gounod i Thomas kročili zajedno na neki način koji je u razmaku od samo devet godina rezultirao *Faustom* (1859.), odnosno *Hamletom* (1868.), da bi nakon sedam godina osvanula neobična Bizetova *Carmen* (1875.) koja se razlikovala od svega što je do tada nastalo na francuskoj glazbenoj sceni.

Ipak, Thomasu se ne mogu zanijekati neke odlike koje i današnja operna publika prihvaća s odobravanjem. Stanovitu neizvornost on nadomješta vještinom vođenja glasova u bravuroznim sekvencama oslanjajući se na tradiciju ranog talijanskog belkanta, a naglašenom melodioznošću i u najdramatičnijim ulomcima svojih opera pokazuje kako ne želi odustati od osobnih načela koja možemo nazvati i stilom. Usporedimo li to sa zbivanjima u talijanskoj operi istoga vremena u kojem je Verdi već skladao *Krabuljni ples* i *Don Carlosa*, a Wagner gotovo cijeli opus, osim *Sumraka bogova* i *Parsifala*, jasno je da su nositelji novog opernog zvuka, a time i nove sceničnosti, smatrali Thomasa konzervativcem i predstavnikom zastarjela stila. Ipak, nisu ga se mogli posve odreći, o čemu svjedoči izreka Emmanuela Chabriera:

Postoje tri vrste glazbe – dobra, loša i glazba Ambroisea Thomasa!

HAMLET OSTAJE ŽIV

Iako zanimanje skladatelja za Shakespeareov opus seže do baroknoga autora Henryja Purcella, *Hamlet* zaokuplja skladatelje tek u 19. stoljeću. Deset godina nakon Lisztove simfonijske pjesme, u pariškoj je operi 9. ožujka 1868. praizveden *Hamlet* Ambroisea Thomasa. Skladatelj se šest godina bavio hamletovskom tematikom koja je nakon niza libretističkih preinaka postigla uspjeh, ali on nije dugoga vijeka. U prvih pet godina nakon praizvedbe Thomasov je *Hamlet* izvođen u Londonu, Leipzigu, Budimpešti, Bruxellesu, Pragu i 1872. godine u *Academy of Music* u New Yorku. Od kraja 19. stoljeća, nakon Thomasove smrti sve do vremena poslije Drugog svjetskog rata, operni *Hamlet* gotovo nestaje iz repertoara, poslije se pojavljuje sporadično, a tek nakon 1980. godine zanimanje za djelo naglo raste. Ambroiseov *Hamlet* pjeva se u Beču, Ženevi, San Franciscu, Amsterdamu, Karlsruheu, Washingtonu, Tokiju, Parizu, Toulouseu, Moskvi, Pragu, Londonu i Barceloni, u Metropolitan operi i na festivalu u Buxtonu... Teško je odgonetati razloge zbog kojih Thomasova opera od praizvedbe do danas prolazi tako krivudavim putem te nikada nije postala dijelom stalnog i najpopularnijeg opernog repertoara, no činjenicom ostaje da su njezine vokalne dionice tehnički zahtjevne, a nije lako pronaći ni prave glumačke interprete. Opera *Hamlet* u Hrvatskoj nikad nije izvedena, za razliku od Thomasove *Mignon* koju je Zagreb upoznao već 1897. te u još dvije premijere 1910. i 1937. godine.

Poput nastanka i izvora Shakespeareova djela, i opera *Hamlet* ima svoju povijest koja seže čak četrdesetak godina prije operne praizvedbe. Sve je započelo u jesen 1827. godine kad je u Parizu gostovala engleska glumačka družina u kazalištu Odeon izvedeći predstave *Romeo i Julia* i *Hamlet*. Ofeliju je igrala irska glumica Harriet Smithson koja je svojom interpretacijom izazvala nezapamćeno oduševljenje, posebno muške publike. Tada dvadesetpetogodišnji Alexandar Dumas stariji, na pragu velike karijere spisatelja i dramaturga, napisao je da je izvedba nadišla sva njegova očekivanja, dok je skladatelj Hector Berlioz zapisao: *Poput munje to uzvišeno otkriće otvorilo mi je cijelo božanstvo umjetnosti do njenih krajnjih granica. Prepoznao sam pravo značenje dramske veličine, ljepote, svu istinu.* Fasciniranost glumicom išla je tako daleko da su uskoro odjeća i frizure u Ofelijinu stilu poharale Pariz. Berlioz se 1833. oženio Harriet Smithson, a Dumas, blizak prijatelj novovjenčanoga para, odlučio je pripremiti novi prijevod *Hamleta*.

Do tog vremena u Francuskoj su objavljena tri prijevoda *Hamleta* od kojih se onaj Jeana-Françoisa Ducisa igrao u *Comédie Française*. Bila je to gotovo parodija Shakespeareova djela u kojoj su nedostajali duh Hamletova oca, Rosencrantz i Guildenstern, glumci, grobari i još mnogo toga. Dumas je shvatio da Ducisov prijevod nije ni nalik originalu, a kako nije dobro vladao

engleskim jezikom, za suradnika je odabrao mladog pisca Paula Meuricea. Njihov prijevod i adaptacija izvedeni su prvi put 1842. godine u Dumasovom *Théâtre historique* s golemim uspjehom, a od 1886. sve do sredine 20. stoljeća taj se *Hamlet* igrao u *Comédie Française*. Dumas-Meuriceova verzija bila je mnogo sličnija Shakespeareovom izvorniku, vraćeni su likovi poput duha, Rosencrantza i Guildensterna i grobara te neke dramske situacije, ali je finale izmijenjen tako da Hamlet ne umire, nego postane kraljem. Taj dvojbeni finale, koji Englezi dakako smatraju svetogrđem (postoji i tzv. verzija *Covent Garden* u kojoj naslovni junak umire), postao je i finalom opere za koju su libreto napisali Michael Carré i Jules Barbier, libretisti Thomasove *Mignon* i Gounodova *Fausta*. Druge preinake predložka sadržavale su ponovno izbacivanje dvojice Hamletovih lažnih prijatelja kao i Hamletovo putovanje u Englesku, nema ni Fortinbrasa čime je izbjegnuto spominjanje invazije na Norvešku, a nema ni Polonijeva slučajnog umorstva.

Pojednostavljenjem fabule i eliminacijom likova libreto je zapravo sveden na odnose četiriju glavnih likova: Hamleta, Ofelije, Gertrude i Klaudija. Njihova je interakcija snažna, a svi ostali tek su u funkciji dopunjavanja scenske logike. Time je, dakako, sačuvana i ravnoteža između muških i ženskih uloga u francuskoj velikoj operi kao i pridodani obligatni balet na početku četvrtog čina. Zanimljiva je i preobrazba Shakespeareove dramske Ofelije u opernu Ofeliju, biće koje je dramaturški u potpunosti ideja 19. stoljeća. Njezino ludilo ne proizlazi iz djelovanja muškarca koji je odbacuje i povlači se iz dogovorene obveze, to je ludilo koje nastaje zbog osjećaja što ga to povlačenje ostavlja za sobom, a to je praznina koju Ofelija nije u stanju ispuniti. Scena ludila, efektno virtuozna, ne sadrži Shakespeareovu pjesmu o svetom Valentinu, već recitativ, valcer i baladu o vilama i ljubavnicama koji odlaze u smrt i vrlo je dirljiva unatoč bravuroznosti koja ne odvlači pozornost. Druga popularna arija, usuprot književnom originalu, jest Hamletova napitnica glumcima koja možda nema snagu Shakespeareove riječi, ali je u vrsnim interpretacijama vrlo dojmljiva. Najsnažniji ulomak opere, u glazbenom i u dramskom smislu, možda je veliki Hamletov i Gertrudin duet u trećem činu u kojem je ponajviše zadržan snažan Shakespeareov izričaj dramatike. Thomasova glazba uspijeva, u okvirima kanona ranije francuske opere, ocrtati i likove i njihove međusobne odnose više u orisima nego u dubini njihovih osobnih profila i postupaka. Promijenjen kraj opere u kojemu nitko osim kralja Klaudija nije kažnjen znatno mijenja sliku mogućeg Shakespeareova htijenja. U svim njegovim dramama i tragedijama one koji čine zlo sustiže kazna, iako ima i mnogo usputnih žrtava. *Hamletov* operni finale u kojem preživljavaju i Laert, i Polonije, i Gertruda koju sin šalje u samostan, možda znači katarzu za naslovnog junaka koji postaje kraljem, ali svakako je ustupak kazališnoj i, dakako, opernoj konvenciji i ukusu u Francuskoj toga vremena.

Na praizvedbi Thomasova *Hamleta* naslovnu ulogu pjevao je najznačajniji francuski bariton 19.

stoljeća Jean Baptiste Faure dok je Ofeliju tumačila švedska sopranistica Christine Nilsson. Među istaknutim interpretima ovih uloga na sceni i na snimkama bili su i Jean-Louis Lassalle, Victor Maurel, Mattia Battistini, Titta Ruffo, Sherrill Milnes, Thomas Hampson, Simon Keenlysid, Mary Garden, Nellie Melba, Emma Calvé, Luisa Tetrazzini, Amelita Galli-Curci, Marcela Sembrich, Maria Callas, Joan Sutherland, June Anderson i Natalie Dessay.

Iako *Hamlet* Ambroisea Thomasa do danas nije postavljen u Hrvatskoj, dvoje hrvatskih umjetnika iz daljnje prošlosti proslavilo se u ulogama Hamleta i Ofelije. Lošinjanin Josip Kašman (1850. – 1925.), u svijetu poznat kao Giuseppe Kaschmann, u sezoni 1881./82. u Teatro São Carlos u Lisabonu doživio je golem uspjeh kao Thomasov naslovni junak, a zatim je Hamleta tumačio na prvoj izvedbi opere s ansamblom Metropolitanana 1. veljače 1884. u Music Hallu u Cincinnatiju. U Metropolitan operi Kašman je ostvario velike uloge, bio je prvi Mozartov Don Giovanni, te poslije interpret Wagnerovih likova Kurwenala, Wotana i Telramunda. Rođena Ogulinka Ema Pukšec (1834. – 1889.) proslavljena kao Ilma de Murska bila je Ofelija 1873. na prvoj izvedbi *Hamleta* u Bečkoj dvorskoj operi, a istu je ulogu s uspjehom tumačila i u Budimpešti te u Londonu.

Jagoda Martinčević

HERVÉ NIQUET, dirigent

Studij kod bivšeg učenika Marguerite Long i Mauricea Ravela u Hervéu Niquetu pobudio je zanimanje za rad na izvornim partiturama i istraživanje izvornih skladateljskih nakana.

Zahvaljujući stečenoj izobrazbi čembalista, orguljaša, pijanista, vokalista, skladatelja te zborskog i orkestralnog dirigenta, svom pozivu glazbenika pristupa kao istinski istraživač, vraćajući se radije

izvornoj partituri kako bi izbjegao zamku konvencije i uobičajenosti. Imao je prigode raditi kao vokalni direktor (*chef de chant*) u Pariškoj operi, zajedno s Rudolfom Nurejevim i Sergeom Lifarom koji su izravno surađivali s baletnim skladateljima, što ga je navelo na novo promišljanje važnosti izvorne interpretacije i usmene predaje.

U tom je duhu 1987. osnovao *Le Concert Spirituel*, s ciljem oživljavanja velikog francuskog moteta. U roku od dvadeset godina taj se ansambl, pod njegovim vodstvom, afirmirao kao jedna od poticajnih skupina za interpretaciju barokne glazbe, šireći usput svoj repertoar na sve stilove i žanrove od duhovne glazbe do barokne simfonije i opere, iznova otkrivajući poznata i nepoznata djela francuskih, ali i talijanskih i britanskih skladatelja. U tom kontekstu zdušno primjenjuje rezultate najnovijih tehničkih istraživanja o povijesnim glazbalima kako bi pronašao zvuk što vjerniji izvorniku.

Na sličan način, a u skladu sa shvaćanjem da postoji samo jedna vrsta francuske glazbe tijekom više stoljeća, ravna uglednim orkestrima kao što su berlinska *Akademie für alte Musik*, *Simfonia Varsovia*, Filharmonijski orkestar Francuskoga radija, Komorni orkestar RIAS, Baselski komorni orkestar, orkestar Nürnberške državne opere, Nacionalni orkestar Montpellier Languedoc-Roussillon i drugi, s kojima istražuje glazbeni repertoar 19. i početka 20. stoljeća.

Iznova otkrivajući djela iz toga razdoblja, Niquet je pomogao pri pokretanju Centra za francusku romantičnu glazbu u Veneciji 2009., a s njim sudjeluje u brojnim projektima. Ta će suradnja, primjerice, rezultirati izdavanjem serije kompaktnih ploča na temu glazbe skladane za Nagradu Rimske akademije. Tako će se snimiti dosad neobjavljene ili čak nepoznate skladbe. U planu je niz dvostrukih CD-a sa snimkama djela pod Niquetovim ravnanjem, a u izvedbi Zbora Flamanskoga radija i Bruxelleske filharmonije – prvi, posvećen Debussyju, izašao je u studenome 2009., a 2011. izašao je i dvostruki CD s nekim dosad neobjavljenim skladbama Camillea Saint-Saënsa. Slijedi dvostruki CD s kantatama Gustavea Charpentiera *Didona* i *Pjesnikov život*, skladanima za Nagradu Rimske akademije.

Hervé Niquet sudjeluje i u različitim pedagoškim projektima, kao što su *Schola Cantorum Basiliensis*, Europska barokna akademija u Ambronayu, Atlantski orkestar mladih te brojni majstorski tečajevi i predavanja. Vrlo mu je stalo da i mlađim naraštajima glazbenika prenese svoje bogato stručno znanje o izvođačkoj praksi, konvencijama određenog razdoblja i najnovijim muzikološkim otkrićima, kao i istinu o zahtjevnosti glazbeničkog poziva.

Niqueta, kao ljubitelja opere, često pozivaju da ravna vokalnim djelima, bilo sa svojim ansamblom *Le Concert Spirituel*, bilo kao gost dirigent. Tako je započeo redovitu suradnju s Operom Nantes-Angers na glazbeno-scenskim djelima Jacquesa Offenbacha pa često radi s najrazličitijim redateljima kao što su Georges Lavaudant, Gilles i Corinne Benizio, Jean-Paul Scarpitta i Christoph Marthaler. Usko surađuje s Nacionalnom operom iz Montpelliera koja ga redovito poziva da dirigira opernim orkestrom i zborom u različitim vokalnim i simfonijskim produkcijama. Godine 2006. utemeljio je veliki simfonijski zbor u pokrajini Languedoc-Roussillon s kojim izvodi glavna glazbena remek-djela romantizma.

U sezoni 2010./11. Niquet je izveo neka još neistražena, ali divna djela francuskoga glazbenog romantizma, ravnajući, između ostaloga, orkestrom Opere iz Rouena, Orkestrom iz Pikardije, Orkestrom iz Montpelliera, Bruxelleskom filharmonijom i Nacionalnim orkestrom iz Lyona. U prosincu ove godine ravnat će novom postavom Offenbachove *Lijepe Helene* sa Stéphanie d'Oustrac u naslovnoj ulozi, a u režiji Gillesa i Corinne Benizio.

U ožujku 2012. kreće na turneju s ansamblom *Le Concert Spirituel* s kojim će izvoditi Händelovu *Theodoru* (Pariz, Metz, Bruxelles, Beč).

Od jeseni 2011. Niquet djeluje i kao glazbeni ravnatelj Zbora Flamanskoga radija te kao prvi gost-dirigent Bruxelleske filharmonije.

Hervé Niquet nositelj je francuskih odličja *Chevalier de l'Ordre National du Mérite* (Vitez ordena zasluga za narod) i *Officier des Arts et Lettres* (Časnik umjetnosti i književnosti).

MICHIEL DIJKEMA, redatelj i scenograf

Nizozemski operni redatelj i scenograf Michiel Dijkema studirao je glasovir na Konzervatoriju Sweelinck u Amsterdamu, u klasi Danièle Dechenne te na Visokoj umjetničkoj školi u Utrechtu u klasi Alexandera Warenberga i Alwina Bära. Nakon toga studirao je opernu režiju na Glazbenoj akademiji Hanns Eisler u Berlinu. Djelovao je kao vokalni korepetitor i studirao interpretaciju solo pjesme kod Thoma Bollena u Utrechtu i Wolframa Riegera u Berlinu.

Tijekom studija Dijkema je režirao studentske predstave u Amsterdamu, Utrechtu i Berlinu. Od 2005. do danas bio je redatelj, odnosno, scenograf brojnih glazbeno-scenskih djela. To su *Peleas i Melisanda* C. Debussyja te *Orfej i Euridika* Ch. W. Glucka u Nizozemskoj putujućoj operi, *Carmen* G. Bizeta u Pokrajinskom kazalištu u Eisenachu i Državnom kazalištu u Meiningenu, *Ascanio u Albi* W. A. Mozarta na Visokoj umjetničkoj školi ArtEZ, *Egmont* L. van Beethovena – J. W. Goethea u okviru Gergijevljeva festivala u Rotterdamu, *Pepeljuga* G. Rossinija u Estonskoj državnoj operi u Tallinnu, *Berlin-Broadway* u Les Dominicains de Haute-Alsace u Francuskoj, *Orfej* C. Monteverdija u Dvorskom kazalištu Drottningholm u Stockholmu, *Pierrot Lunaire* A. Schönberga u okviru Gergijevljeva festivala u Rotterdamu, *Cabaret* J. Kandra u Pokrajinskom kazalištu u Mecklenburgu, *Šišmiš* J. Strauša u Pokrajinskom kazalištu u Eisenachu, *Vampir* H. Marschnera u sklopu *Grachtenfestivala* u Amsterdamu, *La Périchole* J. Offenbacha u Državnoj opereti u Dresdenu, *Šišmiš* J. Strauša u Novoj operi u Moskvi, *Turčin u Italiji* G. Rossinija u Operi u Leipzigu, *Čarobna frula* W. A. Mozarta u Glazbenome kazalištu u Gelsenkirchenu, *Pepeljuga* G. Rossinija u Nizozemskoj putujućoj operi, *Šišmiš* J. Strauša u Estonskoj državnoj operi u Tallinnu, *Ivica i Marica* E. Humperdincka u Glazbenome kazalištu u Gelsenkirchenu, *Seviljski brijač* G. Rossinija u Državnom kazalištu u Wiesbadenu, *Velika vojvotkinja od Gerolsteina* J. Offenbacha u Državnoj opereti u Dresdenu i *Tosca* G. Puccinija u Operi u Leipzigu.

Michiel Dijkema dobitnik je nekoliko međunarodnih nagrada za opernu režiju: druge Europske nagrade za opernu režiju 2005., prve Nagrade Peter Konwitschny za mlade redatelje za režiju *Carmen* (Pokrajinsko kazalište u Eisenachu) te Estonsku nagradu za kazališnu i glazbenu umjetnost 2007. za režiju *Pepeljuga* (Estonska državna opera). To je najvažnija estonska nagrada na polju glazbenoga kazališta. U lipnju ove godine primio je uglednu berlinsku nagradu *Wizard* za najbolju scenografiju opere *Seviljski brijač* (Državno kazalište u Wiesbadenu). Nakon zagrebačkoga *Hamleta* očekuju ga režije u Državnoj operi u Hannoveru, Državnom kazalištu u Wiesbadenu i Operi u Leipzigu.

CLAUDIA DAMM, kostimografkinja

Claudia Damm rodila se u Njemačkoj i na umjetničkim akademijama u Berlinu i Zürichu stekla sveobuhvatnu kostimografsku i umjetničku naobrazbu koja počiva i na temeljitoj vještini krojačice muške odjeće.

Godine 1999. započela je kostimografsku karijeru u Semperovoj operi u Dresdenu u kojoj, između ostaloga, surađuje s redateljima kao što su John Neumeier, Jürgen Rose i Peter Konwitschny. U godinama nakon toga osmislila je kostime za dramske i glazbeno-scenske predstave u Moskvi, Stockholmu, Tallinnu, Enschedeu, Berlinu, Dresdenu, Leipzigu, Gelsenkirchenu, Stuttgartu i Zürichu. Claudia Damm predaje studentima dizajna u Berlinu i Schwerinu, a vodila je i međunarodne radionice za mlade dizajnere u Berlinu, Caracasu i Salvadoru u brazilskoj državi Bahiji.

Godine 1997. primila je nagradu Odjela za znanost, istraživanje i kulturu berlinskog Senata. Godine 2005. osvojila je drugu kostimografsku nagradu u sklopu Europskih redateljskih nagrada. U svibnju 2006. bila je kostimografkinja predstave *Carmen G. Bizeta* u Eisenachu / Meiningenu kojoj je dodijeljena Nagrada *Peter Konwitschny*.

Iznimnom uspjehu predstava pridonijeli su njezini kostimi za Monteverdijeva *Orfeja* u Dvorskom kazalištu Drottningholm u Stockholmu, Rossinijevu *Pepeljugu* (Estonska državna opera i Nizozemska putujuća opera), *Turčina u Italiji* (Opera u Leipzigu) i *Seviljskog brijača* (Hessensko državno kazalište u Wiesbadenu). Kostimi za Offenbachovo djelo *La Perichole* u Državnoj operi u Dresdenu i Straussova *Šišmiša* u Novoj operi u Moskvi te u Estonskoj državnoj operi hvaljeni su zbog modernih rješenja koja briljantno podcrtavaju osobito šaljivu stranu likova, a kostimi za *Čarobnu frulu* i *Ivicu i Maricu* u Glazbenom kazalištu u Gelsenkirchenu raskošno su i fantastično tumačenje suvremenih likova iz bajke koje savršeno ističu blistave redateljske zamisli. U posljednjoj postavi *Tosce* (Opera u Leipzigu) nadasve detaljni i djelomice pretjerani povijesni kostimi naglašavaju istodobnost izobilja i okrutnosti, pobožnosti i seksualne nastranosti.

Zahvaljujući iskustvu i profesionalnoj naobrazbi, Claudia Damm cijeni osobite manualne vještine u kazališnim radionicama i umije iskoristiti sav njihov potencijal.

LEO MUJIĆ, koreograf

Leo Mujić je nakon završene baletne škole u Beogradu diplomirao u baletnoj školi L'Ecole – atelier Rudra BÉjart u Lausannei i odmah nakon završene škole počeo nastupati kao solist u poznatim europskim plesnim kompanijama. Tijekom plesačke karijere nastupio je u koreografijama renomiranih suvremenih koreografa poput Mauricea BÉjarta, Alessija Silvestrina, Jacopa Godanija, Marguerite Danlon, Jiřija Kyliána, Williama Forsytha, Matsa Eka, Ohada Naharina, Amande Miller, Jeana Christophea Blaviera, Blance Lee, Nacha Duata, Carolyn Carson, Philippea Decoufléa i dr. Radeći posljednjih godina kao samostalni umjetnik, često sudjeluje u različitim međunarodnim plesnim projektima pariške Opere, Baleta u Stuttgartu i Berlinu, i dr. Uz plesne se nastupe bavi i koreografijom, kojom se dokazao na raznim europskim baletnim pozornicama kao autor zanimljivoga suvremenog koreografskog stila, u kojemu spretno kombinira moderan i klasičan baletni izraz.

Koreografirao je baletne predstave za Berlinski državni balet, Slovensko narodno gledališće u Ljubljani, Akademiju za glazbu i ples u Zürichu, solo za Tamása Nagyja u Holandskom nacionalnom baletu u Amsterdamu, solo za Aurelie Dupont u pariškoj nacionalnoj Operi, balet Promijeni me na glazbu Johanna Sebastiana Bacha za Plesni festival Jacob's Pillow u Massachuttesu s prvacima newyorškog ABT-a te duet za Drew Jocoby i Rubinalda Pronka u newyorškom baletnom kazalištu Christophera Wheeldona. Za većinu predstava scenografije i kostime je napravio njegov stalni suradnik Thomas Mika.

Baveći se baletnom pedagogijom pozivan je kao gostujući pedagog u mnoge baletne ansamble i škole, primjerice Slovensko narodno gledališće u Ljubljani, Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu, berlinsku Komische Oper, bečku Volksoper, Teatro Comunale u Bolzanu, Operni studio u Tokiju i Fukuoki, etc.

Kao priznati slobodni umjetnik često nastupa u baletnim koncertima, primjerice Malakhov & Friends, Stars of the 21st Century u Torontu, World Stars u Budimpešti, Australiji (Queensland Ballet's Brisbane QLD), Međunarodni gala koncert u Taipeiu, Godišnji gala koncert u Dortmundu, gala koncert Zvijezde stuttgartskog Baleta i mnogi drugi. Za te nastupe sam radi koreografiju, a partnerica mu je najčešće Ilja Louwen, koja mu često asistira u baletnim predstavama koje

postavlja diljem svijeta.

U zagrebačkom Baletu prvi je put gostovao 2008. postavivši kraće baletno autorsko djelo *Idi vidi* na glazbu Johanna Sebastianna Bacha. Iste je godine postavio cjelovečernji balet *Traumgekrönt* za baletni ansambl u Augsburgu inspiriran poezijom Rainera Marije Rilkea na glazbu Johanna Sebastiana Bacha i Paula Hindemitha te solo za Friedemanna Vogela u stuttgartskom Baletu. Sljedećih je godina u tokijskom Theatre No napravio nezavisni baletni projekt s prvacima Novog nacionalnog kazališta, u Mađarskom narodnom kazalištu u Pečuhu balet *Change bach* na Bachovu glazbu, beogradskom

Narodnom pozorištu balet u operi *Moć sudbine* Giuseppea Verdija te *Carminu burnu* Carla Orffa. Njegovo posljednje cjelovečernje baletno-operno djelo *Orpheus-Saitenschlag* na glazbu Georga Philippa Telemanna, Dietericha Buxtehudea i Leopolda Hurta praižvedeno je s velikim uspjehom u Kazalištu u Augsburgu ove jeseni.

IGOR BARBERIĆ, suradnik koreografa

Rođen je 1973. u Zagrebu. Karijeru započinje kao član podmlatka Studija za suvremeni ples. Nakon završene Klasične gimnazije odlazi iz Hrvatske i ostvaruje dugogodišnju karijeru kao glumac u mjuziklima, većinom u Njemačkoj, ali i u Nizozemskoj, Austriji i Švicarskoj. Po povratku u Zagreb 2004. najviše se bavi koreografijom. *Priča sa zapadne strane* u zagrebačkom HNK, te *Chicago*, *Aida* i *Skidajte se do kraja* u GK Komedijska samo su neke od predstava na kojima je radio. Kao koreograf aktivan je i u inozemstvu s više od dvadeset ostvarenih predstava do sada od kojih valja izdvojiti *La Cage aux Folles* i *Cabaret* u Svenska teatern u Helsinkiju, *Kosa* i *Vještice iz Eastwicka* u Gradskom kazalištu Brno, *Producenti* i *Briljantin* u Pozorištu na Terazijama u Beogradu, *Evita* u Svenska Teater u Turkuu, *Spin* u Dramatic Arts Center u Šangaju te *Fame* – nizozemsku turneju. U Gradskom kazalištu Komedijska režirao je mjuzikl *Briljantin*, a za Bglad produkciju mjuzikl *Footloose*. Za rad na mjuziklu *Chicago* nagrađen je Nagradom Hrvatskog glumišta za 2004. godinu.

BAS BERENSEN, oblikovatelj svjetla

Bas Berensen školovao se za oblikovatelja svjetla u nizozemskoj Državnoj putujućoj operi u kojoj je i započeo karijeru kao asistent nekolicini oblikovatelja svjetla u različitim opernim produkcijama. Od 2004. samostalno je oblikovao svjetlo pri različitim opernim kućama i festivalima, kao što su Državna putujuća opera iz Enschedea, Kanalski festival u Amsterdamu, Gergijevljevi festival u Rotterdamu, Opera *La Monnaie* u Bruxellesu, Nova opera u Moskvi, Estonska državna opera, Opera u Dorsetu i Velška nacionalna opera.

Očekuje ga rad na operama *Lažna vrtlarica*, *Susannina tajna* i *Okretaj zavrtnja*.

Osim u operama, Bas Berensen oblikuje svjetlo i u suvremenim plesnim i dramskim predstavama.

GEORGE VON BERGEN, bariton

Časopis *Opera Now* opisuje **Georgea von Bergena** kao jednog od nadasve perspektivnih mladih talenata *snažna, moćna glasa i osjetne scenske prisutnosti*, dok časopis *Opera* njegovo nedavno tumačenje Don Giovannija ocjenjuje kao *izvanredno dojmljivo, surovo, opasno, ali uvijek privlačno i glasovno idealno za tu ulogu*. Pobjednik pjevačkog natjecanja *Royal Overseas*

League 2007., britanski bariton George von Bergen diplomirao je na Sveučilištu u Bristolu 2001., a zatim završio poslijediplomski operni studij na Kraljevskoj glazbenoj akademiji. Godine 2008. završio je studijski program Nacionalne opere u Londonu. Član je Klasične opere (*Classical Opera Company*).

Dosad je nastupio kao Ostasio u *Francesci da Rimini*, Demetrije u *Snu ivanjske noći*, Marcello u *La Bohème* u okviru Puccinijeva festivala u Torre del Lago koja je izvedena na Festivalu u Abu Dhabiju, Ned Keene u *Peteru Grimesu* u glasovitoj režiji Willyja Deckera u Torinu te kao Beaumarchais u nagrađivanoj europskoj premijeri *Duhova Versaillesa* Johna Corigliana u Operi u Wexfordu. Pjevao je naslovnu ulogu u britanskoj scenskoj premijeri *Macbetha* Ernesta Blocha te glavne uloge u operama *Don Giovanni* (Opera Clonter), *Gianni Schicchi* (Opera Kraljevske akademije) i *Evgenij Onjegin* (Britanska opera mladih). Nastupio je i kao Tarkvinije u *Otmici Lukrecije* (Opera Kraljevske akademije), Germont u *Traviati* (Opera Clonter), Teucer u Rameauovu *Dardanusu*, Argante u *Rinaldu*, Chao Sun u *Noći u Kineskoj operi* Judith Weir (Opera Kraljevske akademije) i Nick Shadow u *Životu razvratnika* (Opera Dartington). Suraduje s Engleskom nacionalnom operom, Škotskom operom i Klasičnom operom. Sudjelovao je i u Puccinijevoj gala večeri na plutajućoj pozornici Festivala u Henleyu, kao i u izvedbama *Morske simfonije* Vaughana Williamsa u katedrali u Wellsu, Beethovenove Devete simfonije u Centru *Barbican*, Mendelssohnova oratorija *Ilija* u *Albert Hallu* u

Nottinghamu te *Geroncijeva sna* E. Elgara u katedrali u Leicesteru.

Još u studiju Nacionalne opere, George von Bergen nastupio je u ulozi Edwarda u scenskoj izvedbi *Kauča* Elizabeth Maconchy s Neovisnom operom (Chandos, veljača 2009.). Pojavio se i kao Marcello u filmu *La Bohème* (Deutsche Grammophon/MR Productions) uz Annu Netrebko i Rolanda Villazona. Na koncertnom podiju nastupio je uz orkestre Velške nacionalne opere, Opere Sjever, Škotske opere i Garsingtonske opere, a debitirao je u sklopu koncerata BBC Proms u *Serenadi glazbi* Vaughana Williamsa uz Simfonijski orkestar BBC-a, pod ravnanjem Sir Andrewa Davisa.

George von Bergen održao je niz recitala i nastupa uz orkestar diljem Europe, primjerice, u Brahmovu *Njemačkom rekvijemu*, Bachovoj *Pasiji po Ivanu*, Puccinijevoj *Messa di Gloria* i Fauréovu *Rekvijemu*.

U listopadu 2010. s velikim je uspjehom debitirao u Engleskoj nacionalnoj operi kao Schaunard u operi *La Bohème*. U sezoni 2010./11. u Operi Holland Park tumačio je Grofa Almavivu u *Figarovu piru* te Danila u *Veseloj udovici*. U tekućoj sezoni prvi će put nastupiti i u milanskoj *Scali* kao Ned Keene u *Peteru Grimesu*.